

POSUDEK OPONENTA HABILITAČNÍ PRÁCE

Masarykova univerzita

Uchazeč

Habilitační práce

Oponent

**Pracoviště opONENTA,
institute**

Mgr. Gabriela Pleschová, MSc., PhD.

The Long-Term Effects of Educational Development Programmes, Collaboration, Trust and Leadership

Prof. PhDr. Milada Rabušicová, Dr.

Ústav pedagogických věd, Filozofická fakulta
Masarykovy univerzity, Brno

Téma a jeho aktuálnost

Téma je nepochybně vysoce aktuální. V posledních letech se vysoké školy ocitly v situaci, kdy není hodnocena dominantně jen výzkumná a publikační produkce, ale také kvalita výuky, na kterou měly dříve tendenci spíše zapomínat. Vycházelo se totiž z předpokladu, že vysokoškolský učitel nepotřebuje takovou míru pedagogické podpory jako učitelé na nižších stupních vzdělávacího systému. Postupem času se ukázalo, že tomu tak není, a tak v současnosti vznikají nejrůznější podpůrné a vzdělávací programy, které cílí zejména na mladší akademické pracovníky, aby je vybavily potřebnými pedagogickými/didaktickými dovednostmi. Úsilí zmapovat dlouhodobé efekty takových programů na příkladech několika terciárních institucí z různých evropských zemí je tedy velmi užitečné a může být velmi přínosné.

Téma rozvoje pedagogických kompetencí vysokoškolského (nejen) je tvořeno dvěma stranami jedné mince. Jednak je to učení zaměřené na studenta (student-centred learning) a jednak reflektivní učení (reflective teaching). Oběma těmito „stranám“ autorka věnuje důkladnou pozornost v první kapitole a s patřičnou oporou o rozmanité teoretické zdroje si tak vymezuje svoje teoretické pole pro další rozvíjení v empiricky koncipovaných kapitolách. V případě učení zaměřeného na studenta vybírá a vymezuje šest charakteristik tohoto přístupu a v případě reflektivního učení zase čtyři kritéria, podle kterých je následně posuzována vyučovací praxe sledovaných absolventů programů vzdělávacího rozvoje. Toto teoretické zakotvení a zdůvodnění vlastního přístupu hodnotím velmi pozitivně. Je zřejmá výborná orientace autorky v dané problematice.

Zvolená metodologie

Dobře teoreticky zakotvený výzkum zakládá na kvalitě výzkumného postupu a relevantní výsledky. Co se týká výzkumného postupu, ten je srozumitelně popsán. Zvoleny jsou tři hlavní výzkumné otázky, v nichž je pokaždé zahrnuta reflexe po pěti a více letech od absolvování vzdělávacího programu, což zakládá na možnost sledovat dlouhodobé efekty těchto programů v pedagogické práci absolventů. Cestou k získání odpovědí je sběr dat ve čtyřech institucích poskytujících ED programy, jež lze vidět jako čtyři samostatné případové studie, neboť zahrnují rozličné datové soubory sebrané metodou rozhovorů s účelově vybranými absolventy ED programů a jejich kolegy, dotazníků pro respondenty, studia sylabů jejich kurzů a studia institucionálních informací. Otázky, které by bylo dobré více vysvětlit, se váží k výběru institucí a s tím spojené velké variabilitě kontextů a výběru účastníků výzkumu a s tím spojené jejich oborové zakotvenosti (jaké obory učí? pramení z toho nějaké rozdíly?).

Dále pak se objevují otázky ve vztahu k získávání dat a jejich analýze. Je zřejmé a v metodologické části pečlivě popsané, že této fázi autorka věnovala velkou pozornost, nicméně, jak se finálně podařilo sladit postupy různých tazatelů při rozhovorech a jak se podařilo sladit jejich analýzy získaných dat? Takovou metodologickou reflexi bych uvítala.

Dosažené výsledky a jejich kvalita a původnost

Autorce se zřejmě podařilo získat robustní data, s nimiž následně pracuje v meritorních kapitolách. Analýzy jsou kromě hlavních otázek vedeny dalšími dílčími, jež se vždy vztahují ke konkrétním tématům v jednotlivých kapitolách. Domnívám se, že je to výborná ukázka tvořivého přístupu k datům a jejich analýzám. Nejprve se jedná o prezentaci čtyř případů sledovaných akademických institucí a jejich ED programů. Jsou zde mimo jiné elaborovány jejich programy se zaměřením právě na dvě zásadní témata, jimiž je učení orientované na studenta a reflektivita ve vzdělávací práci učitele. Zde by se nabízela možnost důkladnějšího srovnání těchto programů, ale rozumím tomu, že toto nebyl primární účel habilitační práce. Následuje typologie pedagogických cest absolventů ED programů s odstupem času, jež je opět zaměřena dominantně na učení zacílené na studenta a reflexi vlastní učitelské praxe, ale také na další témata, jako je práce se zpětnou vazbou, vliv různorodých kontextů a celkové charakteristiky. Výsledky ukazují, že většina (dvě třetiny z 19) absolventů spadá pod typ „entuziastického a na studenta zaměřeného inovátora“. Je možné tento výsledek vnímat jako indikátor efektivity ED programů? Lze odvodit, že některý ze čtyř sledovaných programů je efektivnější než jiné?

Kapitolou pravděpodobně nejpřesněji zacílenou k teoretickým východiskům a hlavním otázkám je kapitola 8, v níž je představena detailní analýza toho, jak absolventi ve své pedagogické praxi na vysokých školách pracují s učením zaměřeným na studenta a s reflexivním učením. Je koncipovaná vlastně jako samostatná studie s formulovanými výzkumnými otázkami, s přehledem dosavadního poznání o tématu, s prezentací vlastních výsledků a s doporučeními, jež jsou z výsledků odvozeny. Poněkud překvapivě jsou výsledky kvalitativních dat prezentovány kvantitativně, vycházejí z deduktivně stanovených kódů odvozených z literatury.

V podobném formálním uspořádání jsou prezentovány výsledky v následujících třech kapitolách (9, 10, 11). Jedná se o témata spolupráce, důvěry a pedagogického vedení. Zde není jasné, zda k těmto tématům přistupovat jako ke kontextuálním faktorům či spíše jako k hnacím motorům pedagogického rozvoje. Obě tyto interpretace se totiž v textu objevují a ani podle výsledků není zcela zřejmé, jak autorka k zmíněným tématům přistupovala. Vysvětlení by bylo vhodné.

Celkově jsou výsledky všech různých analýz získaných dat velmi zajímavé a mnohé z nich vedou k dalším otázkám, což je pro výzkum vždy dobrý výsledek, jenž dokládá jeho kvalitu.

Uplatnitelnost výsledků pro rozvoj oboru

Za pozornost jistě stojí fakt, že posuzovaný text není solitérem bez návaznosti na další rozsáhlejší výzkumné a rozvojové projekty reprezentované respektovanými akademickými pracovišti. Autorka je součástí mezinárodního týmu pracujícímu na projektu BELONG (Erasmus+ Cooperation partnerships project BELONG: Better Education through Long-term Investment into Inclusiveness and Student and Staff Wellbeing). To samo o sobě zakládá na vysokou míru pravděpodobnosti využití získaných poznatků v rámci rozvoje oboru, tedy vysokoškolské pedagogiky. Za nejvýznamnější přidanou hodnotu k dosavadnímu poznání o zaměření a kvalitě programů vzdělávacího rozvoje na terciární úrovni lze považovat sledování dlouhodobých efektů, jež se projevují ve vzdělávací praxi absolventů a jejich potenciálního vlivu na vysokoškolská pracoviště v oblasti pedagogického rozvoje. Také metodologický přístup ke zkoumání tohoto tématu lze považovat za inovativní a inspirativní.

Využitelnost výsledků pro praxi

Na konci většiny meritorních kapitol autorka uvádí doporučení pro praxi, takže využitelnost výsledků určitě existuje. V souhrnné kapitole (12) jsou tato doporučení prezentována ve třech úrovních: pro institucionální praxi, pro vzdělávací rozvoj a pro budoucí výzkum. Otázkou, kterou ovšem autorka nemůže ovlivnit, je otevřenost vysokoškolských institucí vůči případným změnám, jež by mohly vést k podpoře pedagogické práce vysokoškolských učitelů a k posílení její kvality. Smysluplné a zdůvodněné podněty zde jsou.

Formální a jazyková úroveň práce

Z hlediska formálního vykazuje předložený habilitační spis několik odlišností od běžného standardu. Není patrná práce s různými velikostmi písma v názvech kapitol a subkapitol, seznamy zdrojů nejsou oproti úzu až na konci celého spisu a na začátku spisu, opět oproti zvyklosti, chybí úvod. Co se týká úvodu, ten v monografiích není bez účelu. Obvykle pomůže čtenáři hned na počátku zorientovat se ve struktuře publikace, včetně názvu, a porozumět celkové logice autorského výkladu. Pomůže také lépe porozumět návaznosti jednotlivých kapitol. Takové porozumění nebylo v tomto případě úplně jednoduché. Samozřejmě, podstatná je kvalita obsahu sdělení, ale forma sdělení onu kvalitu doplňuje. Jazykovou úroveň práce předložené v angličtině jako rodilá Češka neposuzuji. Mohu jen konstatovat, že text je dobře srozumitelný a dobře se čte.

Dotazy oponenta k obhajobě habilitační práce

První okruh mých otázek je metodologický: Jaká byla zvolena kritéria výběru institucí a v druhé úrovni kritéria pro výběr jednotlivých respondentů a jejich kolegů? Mohl tento dvoustupňový výběr znamenat nějaké limity ve vztahu k výsledkům?

Následující metodologická otázka se vztahuje k analytickému postupu: u kvalitativně založeného výzkumu je neobvyklé prezentovat výsledky kvantitativně ve smyslu „tři respondenti zmínili“, „čtyři respondenti nezmínili“. Tento postup by bylo vhodné vysvětlit a zdůvodnit s oporou o relevantní metodologickou literaturu.

Další otázka se týká využitelnosti výsledků v praxi: doporučila by autorka, aby účast v ED programech pro začínající vysokoškolské učitele, respektive doktorské studenty byla automatickou součástí jejich kariérního rozvoje, jinými slovy byla povinná? Jaké pozitivní, ale potenciálně také negativní efekty by takové rozhodnutí mohlo mít?

A poslední otázka se týká využití výsledků pro rozvoj oboru: který ze svých výsledků vnímá autorka jako akademicky nejzajímavější z hlediska dalších možných interpretací a obohacení, respektive předefinování teoretických východisek?

Závěr

Habilitační práce Mgr. Gabriely Pleschové, MSc., PhD., *The Long-Term Effects of Educational Development Programmes, Collaboration, Trust and Leadership* **splňuje** požadavky standardně kladené na habilitační práce v oboru pedagogika.

Brno

Dne 23. května 2025

Milada Rabušicová